

d. a. k. zatlada, har bir komsomol jacejka emda aýrý-lyb har bir komsomolcu ne eterge—асық volub ne eterge kerek voloqanlarǵyń belgili etmeklikdi.

Uşaqny maqanasyn esge çenil salyr usynne, anylar usynne—any us dersge (us zaniyatijaqa) völmeklik igidi. Uşaqny ne ajtxanyń viliv anylar usynne axyryna kontrol soruvla salynnandy. Bu tema vla tolu şaqrej volurqa syjgenle, bu temany usyn den enci literaturany spisogun oqiv andan xayrlanlyrqa vollarqula, ol spisok munu axyrynda kogyzylennendi.

Uşaqny oqumaqlyqda (proravatyvat etivde) jacejkanyn işin, dejatilnostun andan yzmez usyn—komsomollany politškollarynda emda politkruzoklada uşaqqa tynlavcula, alaqa vylaj etigiz dev kogyzylgen zatlany eterge, alany vojunlaryna salynnan vorclany vaşaryrqa tynlylydyla. Söz usyn, kolhoz politškolda tynlavculaqa, kolhoznu vazarqa mal, hareket-xadek syqaryvnu haqyndan uşaq asxan zamanda, ol vazarqa varqan kolhozculany ne harar ajtxanlaryn eşitirge kerekdi, transport qalaj quralqanly, kolhoznu kolhozculaqa emda enci mylkcylyge voluşuvu ajaq usyne qalaj salynnanly, kolhoznu produkdasylaj sajlanly alaqa qallaj kesamat-vaqa qalaj verilgenini haqyndan tynlaqanlany ne ajtxanlaryn esge alyrqa kerekdi. Andan sonra tynlaqanlardan aýrlyqan brigadalaqa bu uşaqny syzgen zamanda kolhoz satyv etivde korylgen çartylyqlany tolturur madarla eterca vijururqa kerekdi emda bu vijruqlany tolturqanlaryn vla tolturmaqanlaryn kellik dersde tinterge qararqa syzerge kerekdi.

Vylaj vla komsomol politškollada emda politkruzoklada kolhoz satyvnu voprosalaryn yrenmeklik, vilmeklik, kolhoz satyvnu çajmaqlyqny haqyndan partijany

onovlarъn emda VKP(В)-ni Ara komitetini sentjavr plenumu etgen reşenijalarnъn tolturur ucyn ańb, aktiv kyreşgen vytev komsomollarnъn emda işci, kolhozcu çaş, telyny tartarqa, çyjarqa vorcludu.

1. Tovarоovorotnu ullu ösdyrmeklik— sosalizm içlevny em vaş vorcudu.

Sovet emda kolhoz satyvlarnъn ullu etmeklikge-kenertmeklikge savlaj vizni partijavyznъn da emda şaxarda elde da kesi qyjnъn bla çaşaqan xalqlarnъn da aqyllar-esleri voş tartylmajdy. Bu iş vilmegenlej cыoьb qalmaqandy emda bu çapъn tyjyldy; vizni partijavyz sosializm savыldan (nastuplenijadan) verici bu snabzenija vorcnu salъb turqandy. VKP(В)-ni XVI s'ezdinde Stalin çoldaş partijarnъn em vek vaş vorclarъn ajta-körgyze kelgen zamanda „bu zatxa şaxarda elde da kesi qyjnъn bla çaşaqan xalqnъn amalъ volmaj kerekli volqan produkta bla kereksiz etmeklik-tojundurmaqlyq da bu zatxa kiredi“ dev көrgyзgendi.

Stalin çoldaş snabzenija vorcnu promыşlennostnu ösdyryvny usynden ajtxan altъ sözyny brinci sözy volub salqandy. Xozjajstvennikleni soveşanijalarъnda iunnu 23-synde 1931 ç. Stalin çoldaş kesini ullu maqanasъn volqan (istoriceskij) sözynde (recinde) „bu saqatda, vy көzyvde işcile keslerini har bir tuqum materijalnъj, kulturnъj çapъn bla da kerekli zatlarъn ovespecit etmeklikni kyçly-ullu izlejidle emda viz alanъ ovespecit eterge kerekli volavyz“ dev vylaj ajtxandy.

Şaxarlada, ellede da kesi qyjnъn bla çaşaqanlarnъn materijalnъj kulturnъj çapъn bla da nellej bir toxdausuz ullu ösyv varqanlarъn kivik, allaj bir kerekli zatlarъn da

əsedİ emda snavzenİja problema da allaj bir kerekli vola varadъ.

Bu sorulanъ-kerekli zatlanъ toltururca-vaçarъrca vizni çurtubuzda kyc-qarъvu əsemidi? Ajhajda əsedİ.

Ullu sosialist industrijanъ usy bla çы-çылдан kolhozla, sovhozla əsedile. Emda vьla mirzeyny da, etni da, ovoşclanъ da, qaloqan e/m produktanъ da kəvden-kəv beredile. Səz usyn 1928 ç. xazъrlannan 660 miln. pud myrzevny ornuna 1930 ç. 1350 miln. pud myrzev xazъrlannandъ 1931 çы'a—1400 miln. pud. Ullu mexanizirovannъj kolhoz, sovhoz mylkleni vaşxa uaqланнан, artxa qaloqan enci mylkcyleni qatъnda çetişimliklerini-xorlamaq-lyqlarъnъ vullaj volumlarъ (rezultatlarъ) vardъ.

Çenil promъşlennostnu sьrevoj vazasъ əsedİ, har çarъllыqqa da kerekli voloqan xareketni-xadekni (tovarnъ) etiliv sьqъvu kəvden-kəv əsedİ emda el mylk proizvodstvo əsedİ.

Promъşlennostnu da, el mylknyda produksijasъnъ bu çenil əsmekligini kycy bla vizni çurtubuzda kesi qъjъnъ bla çaşaqanlanъ materialnъj urovenleri (volumlarъ) toxdavsuz əsedİ. Alaj bolsada bu zatnъ usynde ne etillik da etiliv voşaqanmъdъ? Ne va har ne eteligiviznikycyvyzny bu zatxa saloqanvъzъmъ, xajъrlandъrloqanvъzъmъ? Stalin çoldaş xozjajstvennikleni soveşanijalarъnda „oqaj derge çaramaz, bu art çыllada işcilege yj işlevny, yj tavdъrъnı emda alanъ snavzat etiny usynde az zat etilmegendi. Alaj'a bu etilinnen zatla işcileni əsyv varoqan kerekli zatlarъn çavuvda, alanъ kereksiz etivde entda tolu igi kereklisi caqlъ bir zat etilmegendi“ dev vьlaj ajtxandъ. Stalin çoldaş daqъda snavzenijanъ usynde çetişimsiz zatlanъ sьltavlarъn (pricinalarъn) emda kesi qъjъnъ bla çaşaqanlanъ izlegen-kerekli zatlarъ bla kereklisi caqlъ bir

tolu volmataqlıqların emda vıan tolturur usınne vizni volqan çetişimli zatlarvızın tolusu vla xajırlandırta bilmegen vizni kergyzedi-esletedi.

Bu zatın sıltavu (pricinası), „vizni savlaj sınavzen apparatavızda volqan vırokratizmadadı, sıın aloqıvurın, em vek da potrebitelkij kooperasijalarvızda vırokratizmanı, volmaqlıqından-kuşlemekligindendi“.

Sınavzenijanın igi eter usınne promşlennostnu emda el mylkny produkcijasın køv etmeklik tamam volub qalmajdı, mını usınne ol produkcianın kereklikege (potrebitellege) elte bilirge emda tovarovоротnu axş qurarqa kerekdi.

Tovarovоротnu axş-igi quramaqandan sora ösuv, qoşulub kelgen çetişimli zatlarvızın tyz xajırlandırallıq tyjılvız emda şaxarda elde da kesi qıjın vla çaçaqanlanın promptovar vla sınavzat etellik tyjılvız.

Bizde tovarovорот aman nek quralıqandı? Bu sorıqa vizni partıjavızın Ara komıietini, Sovnarkomnu emda sentrsojuzny majın 12-de 1931 ç. istoriceski ovraşenijalarında çıav verilgendi. Bu zatın sıltavu (pricinası) potreb kooperasijala volqan xareketni-xadekni keslerini qollarına alıb emda monopolnıj¹⁾ volunnu-orunnu tutxan vla birgelej „endi qısxı erlej oqınaqtıvra produkt auşdurqa kēcerge (produktovmenne) zaman volqandı dev, sovet satıv-alıvnu ösdurmeklikni vorcların usunde, çanılc vı umutla-sözle vla xozrascetnu da vardırtajanın vla vırca cast-

¹⁾ Монополија-дев бир талај затın бирleşмеклигине ајтылады.

ны (enci) satъsulаны qъsmaqlыq (vtesnie) qoratmaqlыq sovet satъvnu ъsdyryr murat volqанып unutub qojqandyла.

Bu tuqum levaskij yleřiv qъьqlaqa-işlege emda erlej oqunaq produktoovmenne kѳsyv qalyrqa umut etgenleni maj obrařenija kygly urqandy (otpor bergendi). Tovary (xareketni-xadekni) saqlamaqlыq, tьjыv, mardalav (bronirovat, normirovat etiv) qъsыb toxtamaqlыq kygly qъsxartыloqan (sokratit) etilgen edi, emda roznicnyj satъvnu ullu eterge-kenertirge emda satъv (torgovyj) predprijatijalany ъsdyryrge, kenertirge alany işlerin hozrascotnu, zdelřinany ysy bla vardььrqa, emda kooperativ organizasijalany řuq hazьrlav işlerin ъsdyryrge dev qatъ vorc volqan edi.

Bizni řurtubuzda, bizni řařavubuzda tovaroovorotnu tyz quravda,—tyz řьjыvda Sovet satъv-alyv em vek bir tyz formady dev partijany maj obrařenijasьndan sora da xar etgen onovunda (reřenijasьnda) ajtььb, certiliv turqandy.

Bytev xalq mylkny kѳltyryde-ѳsdyryvde emda bu zatxa volşevik řyryřny salьvda tovaroovorotnu nellej bir xajьь, (znacenijasь) maqanasь volqанып partijany-XVII konferensijasьnda etgen onovlarьnda (reřenijalarьnda) da kѳrgyзgendi: „Bizni xar bir mylk iřbizde, řařavubuzda da hozrařcetnu ysy bla tovaroovorotnu сып alьburun roznicnyj satъvnu ъsdyrmeklik-ken etmeklik mьndan aрьqa bizni mylkyvuzde volub, xajьrlandyрьlмай saqlаныb turqan kѳv zatъььz (rezerv) sosializma nakoplenijany ѳsymune ullu xajьr bergen emda savlaj sosializma işlevny varььp kygly eterik vajьqlarьььznь tabььvqa vek ullu řol volady“.

El tyken (potrevkooperasija) satıvu usynde xazna qalmaj monopol volıv, bu monopolnu satıvnu usynde kereklilege zaranna vardyğv vaşlaqandı.

Bu zatxa qarav, bu zat usynne kooperativleni satıvlarına qarav qalmaj, alañ usyne da qıralnı promkooperasijalanı, sovhoz, kolhoz birleşgen mykleni emda sñ aхыında kolhozculanı kesi qıjıñ bla çaşaqan vaşxa enci mylkcyleni da satıvların ulla ösdyrurge-keñ eterge—dev partijanı onovu (reşenijası) bu zatxa ajlanğandı. Bu zat satıv sistemalanı (torgovaja sistema) bir-biri bla erişdirmeklikge, alañ işlerin igige vuturqa, satıvnu ulla, keñ etivge emda elde şaxarda da хайрланmaj turqan vajıqlarыvıznı-rezervleribizni, tovarovorotxa хайрландыğv emda satıvnu icinden перман, kulak vaşxa (castnıj) satıvcu-alıvcu elementleni qısdamaqlıqqa vek ulla maqana, sebev vollarıdu.

Kolhoz satıvnu ösdyrmeklikni usynde oñcu, „solcu“ opporunistleni ulla qarşыqlarına tyvejviz.

Sovet satıvnu ösdyrvny, çajıvnu vorclarına „liberal-burzua көzden qaramaqlıq, allaj maqana vermeklik“, sovet satıvnu keñ salıv vardyğvda klass kyreşni sansız etmeklik oñ opporunistleni qılyqlardı. Sovet emda kolhozla satıvnu ösdyrmeklikni usynden partijanı etgen onovun, ala bazar stixijanı ösdyrmeklikge emda „taza satıvqa“ „cistıj torgovlege“ көcmeklikge sanajdıla-tergejle.

Ma bu zatdan sentralizovannıj snavzenijanı fondların sacxan-razvazarivat etgen oñ opporunist praktika, enci satıvcu bla kyreşge suvuq qaramaqlıq, sentralizovannıj хайрлavlаны qavı etmemeklik—alañ usy bla atlarqa izlemeklik tuvadı. Vıajdan satıvda tygly-tygly перман duxlu aqılla-işle сыqadıла (vaqa salıvda sovet

politikanь vizuv, tovarlanь bir-birine auşduruv işle d. a. k.).

„Sol“ opportunistle - produktalanь tuvra bir-birine auşdururqa көсuv qalьrqa izlegen qavumla, partijanь kolhoz satьvnu çajmaqьqь usynden etgen ondvlarьn пер-ни al vaşlaпnan atlamьna-kөzyuvne „qajtmaqьrqa“ sanajьdьla. Bьlajda ala ol zamanda satьv alьv bla endigi satьv-alьvnu сьrtda vaşxa tyrly çolla bla varqabьnь rьn „kөрmejdile“.

Пер-ни birinci kezyuvynde (etarьnda) satьvnu өсdy-ruvny-çajьvnu vaşxalьqь ne zat voloqan edi? Bu көzyde (etavda) satьvnu çajmaqьqьnь vaşxalьqь quru socialist industrija volub qalmaqandь, munu kivik vaşxa elli enci mylkcytle, tav ellede kulakla qaumu da voloqandьla. El mylk millionla bla kesek-kesek volub emda bu kesek-kesek uaqьqь „kesini enci-kesi mylkym degenligi bla sozializm işlevge ullu qorquv salaedi“.

1926—1927 ç. ç. oqunaq savlaj elleden tьşьnda сьqoqan myrzөv ovorotdan 20%-ti kulaklanь ylyşy vola edi. Bьlaj bla bu uslovijada ellileni satьvlarьnь çuavь (rezultatь) kapitalist elementleni өsmekligi vola edi.

Bu saqatda xal-volum ol zamandan vaşxadь. Biz endi sozializmanь tyv taşin (fundamentin) ornaxanbьz-saloqanbьz. Leninni „kim-kimni“? degen voprosu şaxarda elde da art al volmaj kapitalizmaqa qarşь sozializmaqa хajьrqa vitiv-tьпьv (reşen volub) voşaqandь. Sovet sojuzu art al volmaj sozializma çoloqa minnendi. Ol çьllanь qatьnda vizni socialist industrijavьz uzaq uzun alьna atlaqandь. Endi el mylkny kyclegenle ol zamanda uaq-çonurxaca voloqan vaşxa enci mylkcytle tyjyldyle, busaqatda el mylk-de alсььqь etgen, alсььqь orunu aloqan emda socialist sektor voloqan kolhozla, sov-

hozladyla. Endi el mylk produksijanь em ulla vergen kolhozla-sovhozladyla.

Былај вла алыв қарасақ, сатывну қажында-кен ulla etivde neрni birinci stadijasьnda volqan vazadan busaqatdaqь vaza vaьxa tyрlydy. Ol vaza busaqatda ellede kulak sektorla tyjyldyle, busaqatda ol vaza kolhozla, emda socialist promььlennostdu.

2. Kolhoz satьv — kolhozlanь proizvodstvennьj қань вла kyсly etmeklikni tutxucudu (rьcagdь)

Partijanь Ara komitetini emda sovnaikomnu myrzev, et хазьrlavnu emda kolhoz satьvnu usynden etgen em ulla-kerekli begimleri (postanovlenijalarь) kolhozlanь mьndan arь quralьv emda mylk-rьsxь қань вла kyсly-qarьvlu etivge xar ne tuqum қань вла da қolla (uslovijala) axхандь-сьоqarqандь.

Belgilidi, myrzev хазьrlavnu 1932 қ. planь 1931 қ. вла теңleşdirsek, planь sovhozlaqа keltyrgen вла—kolhozlaqа emda қарь, ortalьq enci mylkcylege plan 264 million pudxa derici қьsxartьlqандь. Ань kivik mal хазьrlavnu planь emda texniceskij kulturaqа da kontrakтasiya bek қьsxarьlqандь.

Qьralnь sentralizovannьj zagotnьvkalарь ь qьsxart-xan-az etgen вла birgelej kolhoz satьvnu ulla ken eterge, өsdyryrge bek ulla sevebli zatla асьladyla, kolhozlanь, kolhozculanь emda kesi қьjьnь вла қасаqan vaьxa enci mylkcyleni mьndan arьсьнда iь etivge, mylkny-rьsxьnь өsdyryrge-ken eterge emda kolhoz mylkny kyсly-qarьvlu eterge d. a. k. mylk-rьsxь iьleге kөл salьvlarь ulla voladь.

Xar bir kolhozcuğa, xar bir kesi qıjıñnıñ bla çäşä-
ğan enci mylkcyge aсыq volurğa kerekdi—proletar qı-
ralnıñ allında kontraktasionnıj dogovorlanı ysy bla voj-
nuna birinci kızıv vorç volub tuşgen qıralnıñ sentrali-
zovannıj zagotovkasın zamanında emda toľusu bla tıñ-
dırqan bla birgelej ol kolhoz satıvnu ulla-ken etedi
emda kesini produksijasın vazarda vaqası bla satadı.
Bılay bla qıralnıñ myrzev, et d. a. k. qalqan hazırlav
zatlanı planı toľusu bla zamanında tolturmaqlıq kol-
hoz satıvnu ken-ulla etivny em ulla bir daçarasıdı.

Partijanıñ Ara komitetini emda SSSR-ni Sovnarko-
munu 1932 ç. savandan-baxadan myrzev hazırlamaq-
lıq, emda kolhoz satıvnu ösdürmeklikni ysynden et-
gen begiminde (postanovlenijasında) tyz bılay kergyzy-
lynedi: „Bu myrzev hazırlamaqlıq planı tolturqan-
dan sonra emda urluq fondnu çyjqandan sonra janvar-
nı 15-den 1933 ç. vaşlav kolhozlağa toľu kesleri syj-
genca artıq myrzevlerin tıjqıcsız satmaqlıqqa erkinlik
berirg“.

Ara komitetni emda SSSR-ni Sovnarkomunu Ok-
tjabnıñ 23-de 1932 ç. et hazırlavnu ysynden etgen be-
gimi bla kolhoz tovar fermalağa, kolhozcuğa emda
enci mylkcylege qıralğa nalogca kycy volqan et berir
vorç saladı, anı bla birgelej rajonna verilgen mardanı
(normanı) AK bla SSSR-ni SNK postanovleniası sal-
qan normadan öрге keltirtirge çendyirge emda ekin-
ci qoşaq eterge çararıq tyjyldy dev kergyztedi. Anı
bla bergelej „tyz—ariv bergenlege, keslerini
produksialarına kesleri syjgenca eterge
toľu erkinlik berirge“ dev kergyztedi.

Bu eki metodnu, qıralnıñ sentralizovannıj zagotov-
kası bla kolhozlanı, kolhozculanı, kesiqıjıñnıñ bla çäşä-

қан encimylkcyleni, mylklerinden сырқан хажыларып сатыв методну тыз вардырмақылып vusaqat көзүвде социализм işlevge болшевик çyryş салыну usynde век ullan мақанась варды.

„Мындан арысында сахар влa elni арасында товaрoовоpотну иги кyçлы-кен. етер усунне, бу еки методну бир-бирине вайлав тыз вардырға, сахарсылань да мындан арысында ullan кyçлы снавзат етерге емда қырал заготовкалань көвусын совхозлақа салыға, колхозлақа, елçilege қысхартыға аны влa биргеlej колхоз сатывну өсдыргеге мурат-борс вьлаjды“—деп Ара комитетни емда СССР-ни Совнаçкомуну вегиминде вьлаj аjтхандьла.

Алаj болсада колхоз сатыв қуру қыралнь сентралizованныj заготовкасын қысхартхан влa өсүв қалыға да керек болмаjды. Колхоз сатыв колхоз кyреşни вилегиди, тутхусиду (гьсагыды) емда хар бир кеси қыжнь влa çаçaқан еллиге кесини мылкын-гьсхьсын өсдырүвде да ем сатыв бир вилегиди-тутхусиду.

Бу затнь usynde колхоз затывну век ullan мақанась варды.

Толу асықды, Ара комитетни колхоз сатывну usynден етген оновуна көв колхозла планан тысында, план толоқандан сора да, артыға сапан сырув, малнь өсдырүв емда хар бир ваşсызлық да тас болув, сраф болув влa да кyреşив, işlerin да иги етив çуав вердиле.

Алаj болсада колхоз сатывға қарşь барқан адамла да вардыла. Сөз усун, алань бир қавуиму социалист формада (типде) қуралоқан колхозға сатыв-алып iş çyрытырге çарамайды, вет тыjылды, колхозлань емда колхозцалань сатыв-алыпларь колхозну işине-қылықына çараşмайды вет тыjылды деп

ылајоја санайды. Бу туқум туру солцу „теорияны“ политика җанындан тыз болмақаны емда зараны болқаны вегитив кыреширге керекли болмады, ол алајда-толу асыды. Белгилди, „Solcula“ артысызда век ullan perelomnu көзынде, савлај elle emda stanisele kolhozлаја тартылаған заманда, kolhozлаја кирген elli арғы киргенлей оқунақ socialist волув қалады, ол кесине енци-қошақ мылк ізлемезге кереклиди дев ылај вла işni tunакы етерге, tersine ајландырыла кыреşgenleri асыды, ма, тав бусақатда да kolhoz қозғалыну tamалы формасы болған artelleni ysy вла солцу sekirivcyle andan сыққанedile.

Бу opportunist ојлашылаја (vzgljadлаја) қаршы partija қаты кырес асы, ол туқум ојлашы зараны, ters болқаны ајлақ etdi.

Stalin җold. agrarnik-marksistleni konferensijalarында 1929 җ. сыды сөleşgeninde ајtxанды: „kolhozла берилген esele, sora socializmni işlerге керекли болған зат вары да берилгенди дев ақыл etmeklik җанылыс волур edi. Kolhoznu clenleri socialistlege бурулув вошақандыла дев ақыл etmeklik vytyнда җанылыс волур edi. Оқай, ellini-kolhozсуну җанындан işlerге, tyrlendirirге, аны encilikге тарты туюған ақыл-иннетин қоратыла—tas етерге emda andan socialist җамақатда tamam kerti җаны-қаны via işlevcy adam етерге алқын көв işlerге, көв кыреширге керекди“.

Kolhozла uaq-буркылув қалған—elli мыксылени millionла вла җаны җасавла, җаны işlevге, җаны җоруқла—җола emda машина-трактор кысге, қарыла салған аны вла биргеlej el мылкны socializm җолунда өсдыруву—(razvivat) etivny bir tutxucu-socialist forma җолудула.

Partiаны XVI s'ezdi кесини etgen onounda (reşenijasyнда): Ellile artelге киргенлей оқунақ, алаја енци

qoşaq mylkny unutup-qojuquz dev izlemeklik (trebovat etmeklik), ol Marksizmanь-Leninizmanь azbukasьn unutmalyqdy“ dev vylaj aytxandy.

Kolhoz satьv, kolhoznu vetine (prirodasьna) tьjnşly-çaraşьv tyjyldy dev çanşaqanla-qьsьrçanla bu zatnь aňlamajdyla neda aňlarça syjmejdile.

Ellileni aslamьsьna igi çaraşxan forma volçan e/m. artelni kyçly eterge, vardьrçya dev partija xar zamanda bildiredi, aytady. Artel mьndan arь da bir talaj çuvuqlaşьv kelgen çyllanь icinde kolhoz proizvodstvonu em vaş formasь volub qalady emda artelge kolhozla savlaj da, kolhozcula, kolhozcu—elli kesini enci çaşavuna intresi ullu volçan хьsavdan qalady emda artelde sredstva, proizvodstvanь obovşestvit etelle (araça saladyla), yj vaxcasь, uaj tuarь, yj tavuqu, yjy-yj işlegeni-mekamь zat degenca bu zatla va araça salьnmajdy, d. v. k. zatlarь kesini enci хьjrlanmaqlыçyna qaladyla.

SSSR-ni çer onovlarьnь işlerini xalq komissarlarьnь tamadasь Jakovlev çol. kesini, 1932 ç. „pravdanь“ № 104-de ijulnu 15-de kolhozlanь, quralьv mylk-rьsxь çanь vla kyçly etivny usynden çazçan statijasьnda vylaj çazady: „Tolu acьqdy, kolhoz satьvnu haqьndan vьjyl çaz etilgen onovla varьda el mylk artelni xandan—prirodasьndan cьqadyla, ol artelde ellilege em tьnc emda aňlaşьvlu formada—sposobda kolhoznu emda kolhoz-cunu obovşestvennьj interesleri kolhoz-cunu ksini vaşxa, enci interesleri vla vajlanadyla, taqьlvьdyla“.

Martnь 10-da 1930 ç. oçunaq partijanь Ara komiteti e/m. produktaça kontraktasijanь vardьrvnu usynden etgen onovunda savlaj partorganizasijalaça, „e/m produksijaça kontraktasijanь vardьrçan vla birgelej, vazarnь çavьvnu, toxtatьvnu, etdir-

mezge, satıvnu qojmazqa emda kolhozculanı vazarda keslerini produktaların satıvnu tıjmazqa“ dev kycly kɵgyzgendi.

Kolhozlanı quralıv-mylk-rısxı ıanı vla begimli etmeklikni emda mynu ysynden etillik işleni-kɵzyly vorclanı haqından Ara komitetni fevralnı 4-de 1932 ı. etgen onov emda Ara komitetni martnı 6-da 1932 ı. mallanı zor vla ara mylkge saldırvı vla kyreşmeklikni ysynden etgen begemida, Ara komitetni pravitelstvonu da mal hazırlamaqlıqnı kolhoz satıvnu ulla etmeklikni ysynden etgen begimleri da emda kolhozlaqa, kolhozculaqa, kesi qıjbnı vla ıaşıaqlanlaqa satıv etdirmeklikni ysynden pravitelstvɵ etgen begim da—vıla varı da bir ıanı vla kolhozlanı organizasionno-xozajstvennıj kycly etmeklikge, alanı ic artel formaların kycly vardırvıraqa emda ekinci ıanı vla şaxar vla elni arasında tovarovоротnu ulla (razvertvovat) etmeklik ysyn vu onovla begimle varı da vu zatla ysyndyle, vu zatlaqa ojlannanların-paravit etilgendile.

Kolhoz satıvdan sıqqan xajır (doxod) kolhozlanı tovarnostluqların ulla etmeklikge, kolhoz mylkny kycly (ukrepit) etmeklikge, asxa qarıvların, asxa vazaların (finansovıj vazaların) kycly etmeklikge emda kolhozculalı ıaşavların-volumların igige buruıqa ızna ajlanıv kerekdi-voluşadı.

Bu art eki ajda kolhozla keslerini artıq zatların (produksijaların) vazarqa tɵgıv tevregenli vu zat kerti volqanın praktika (iř) kɵgyzdy.

Kolhozlanı proizvodstvennıj ukrepit (kycly) etivde kolhoz satıvnu nellej bir xajır volqanın kɵgyzgen bir talaj ylgy alajıq.

Tiflisni şaxar tögereginde mylkyny icinde „Koxiani“ atlı em ulla bir kolxozun alyv ajtajyq. Bu kolxoz 4 plodoovoşnyj larjok vla magazin asxandy. Kolxoz larjoklada, magazinlede tovarny vaxaş vazar vaxadan ucyzdu. Bu kolxoznu satynda tyzyn ajtsaq bir talaj çetişimsiz zatla da var edile, alaj bolsada, bu ulla çetişimliksizleri bolqanlaj da satyv etiv vaşlaqandan (ketgen çyl sentijavny 6-dan) 75⁰/o-ge øsgendi emda kesini vorcların da telev voşav, busaqatda mylkny tovarnostun øsdyryr ucygne bir talaj iş etedi.

Qaşirski rajonda „iskra“ atlı kolxoz satyvdan alqan xajyğna hamam işlejdı, bavla, tirmenle, inventar skladla işlev voşajdy emda 60 ana tonuzqa, tonuz orun işler közyvde (ocretge) çetiv turady d. a. k. көv ojumla vardyla.

Bu işleni-ylgyleni myndan көv ajtyğqa, keltirirge da vulluq edi.

Alaj bolsada kolxoz satyv ara mylkny kycly—qarvly etgenin, any xajyğın (doxotun) emda kolxoz satyv kolxozculany aşarqlaryn-icerik, kijimlerin da volumlaryn (materialno-vytovoj polozeñijalaryn) igige virqanyn kolxoz satyvda ucastvovat etgen kolxozla kesleri көzleri vla көryv, kolxozculany bu işge inandyrqandy.

3. Opportunist izvraşcenijalaqqa (tersejtgenlege qarşy varmaqlıq kulaqlaqa, spekuljantlaqqa qarşy varmaqlıqdy.

Kolxoz satyvnu øsdyrmeklik, ulla etmeklik nerman, kulak elementleni em artlar, tamylar vla tovarovotdan qvşdamaqlıqdy.

Алань—бу элементлени колхоз сатывну не çань вла да тьарға (затормозит етерге) кыреşгенлери толу асырды. Партиань правительствону да этген оновларьна (реşенижарьна) кулакля халкъ инандьрмяз çаньна, савлаж саты этгенлеге ulla налог салынырды дев еллени вьлаж вла догьутурға кыреşедиле. Арыş-вериşциле, спекулянтля, етмылкъден сырған товарлань кеси кереклерине тутханля вла сатывчулань араларьна кирив, ваçань ulla өсдурыв, итунанлань дььнларьн ашав хажьрларьн усун, ишчилени ашарьд-иçерик кереклерин тавдыривну визар усун, колхозлань арив халда дуралыв мылкъ-гьсхь çань вла вегимли етмекликге сырмав-вигув волур усун, не тавхан амалларьн, лаçымларьн, хьлаларьн салыв кыреşедиле.

Совет сатывну өсерине, ulla волтуçуна қарşь қазават етив кыреşген, кулакга, перманға емда спекулянт-хь, (вариşникге) алань тувра тьз тутхучу-çетеге класс çавну тьз агентурась волқан-он оппортунистле емда муну ов'ективнъй союзниге волқан „sol“ оппортунистле вьлань бу кыреşлеринде, вьлаçа ulla волушлуқ вередиле.

Он оппортунистле — сентрализованнъй заготовкань хажьрля-маçанасьна (значенижасьна) толу ваçа вермеж еселе, „sol“ загиле ва алаж волмаж снавзатетивну усунде дьрал сатыв метод вля колхоз сатыв методну бир-бири вля тутхучу (socetat), етивну—колхозля сатывну дьралнь сентрализованнъй заготовкасьнъ плань толусу вля толқунчунна деричи колхоз сатывну дожарға (отлөзит) етерге дев вьлаж аңьлаждьла. Бу зат, бу иш партиань директивась вля харарль тьжылды, емда муну партиань директивась вля бир қатышхан зать да çоқду—еки методну бир-бирине вайлав degenni маçанась—колхозля, колхозчула емда кеси дььнль вля çаҫақан енцимылкъле сатывларьн

vardırqan və birgeleј q̄ralnъ allъnda keslerini voјunla-
rъna tуşgen vorclarъn toxtavsuz, ariv igi (akkuratno)
toltura turmaqlыq və aјьrъşььnadъ; kolhoz satъvnu
artxa qoјarca-sozarca kerekli çeribiz çoqdu. Busaqat k̄-
zyvde ovoşç və da, et və da, syt produkt (molosnъj
produkt) və da q̄ralnъ sentralizovannъj zagotovkalarъ-
nъ planъn akkuratno- aјьvşьz tolturqan və birgeleј sa-
tъvnu ullu ̄sdyryrge vollarqdu emda kerekdi. Kolhozla,
kolhozçula emda vaşxa mylkçyle myrzev verivny pla-
nъn tolturqandan sonra janvarnъ 15-den vaşlav 1933 ç.
satъvnu myrzev və da keңertirge, ̄sdyryrge vollarq-
dula.

Solculanъ kolhoz satъvnu tьjarqa, (zatormozit eter-
ge) kyreşleri bir talaj zatlanъ usynde administrirovat et-
genleri və bilinedi-k̄orgyzyynedi. Kolhozlanъ, kesi q̄jъ-
ьnъ və çaşaqan vaşxa elli, encimylkçyleni satъv eterge
emda ne tuqum produksijanъ qalajqa, ne çerge eltirge,
anda-mъnda bir-bir çerlede administrativnъj çoruq və
(porjadka və) prikazla veriv Punktalaqa vegitedile,—
prikrepit etedile emda zokonsuz,—çoruqsuz, çolsuz vь-
ladan arъ verile aladъla-çьjadъla, vaqa kesimle saladъla
zakonsuz zatlanъ etedile.

Sever kavkaznъ Salski degen şaxarъna xalqnъ ara-
şьnda iş vardьrъr usyn varqan qulluççula „kolhozçula
emda encimylkçyle keslerini artьq zatlarъn (produksija-
larъn), kolhoz tykenleni ysleri və qatъ vaqasъ və satar-
qa kerekdile alaj volmaj ala keslerini produksijalarъn
vazar vaqa və satarqa cьqarqandan sora viz alaqa
—allaj nalog salъvşьz—̄myrde vazarda çuqumu satajьm dev
ajtmazlaj“ dev ma vullaj s̄zle ajtxandъla.

Irkutski rajkolhozsoјuz kesini kolhozlarъna vь-
laj direktiva ijedi: „Terk volub larjok (tykencik), aсьoъz.

boluşmaqlыqlарь вla агьş-веришциле, спекулијантла (варишникле), хар не тырлы чапъ вla да колхоз сатывну ојарқа кыреşедиле. Агьş-веришциле, спекулијантла, колхоз арвалақа тувев, аланъ волқан продуksияларьн усуз алыв, екinci yc кере вақа сатар усун, шахардан тьшьна 20-30 km. сыққанларь бир талaj çerде асық волқандь—тutulқандь.

АК-ни емда SSSR-ни Sovnarkому, keslerini мајнъ 20-да etgen postanovlenijalarьнда (begimlerinde)—„Iş-cileni, ellileni қьјьнларь-вla çаşарқа umut etgen ваşха, enci сатывсулақа (castniklege) magazinle, тыкенле асдырмазқа, емда хар не туқум чапъ вla да агьş-веришциленi, спекулијантланъ тамьрларьн yzerge“ дев вьлај izleјdile (trebovat etedile). Sovet pravitelstvanъ вu көргьзтgenin entda organizasijala savлај варь да toltur-мајдыла. Вu себевден pravitelstvo avgustnu 22-nde etgen vegimi вla, OGPU-ну, прокурор органланъ емда mestнј (çerli) vlastланъ,—„speкулијантлақа агьş-веришци-lege 5 çьлдан 10 çьлқа deri волчалъ вla konsentrasiоннј lagerlege pravasъz емда aministijasъz азав сальрқа емда speкьлјasиянъ тамьрь вla qurururca кыреşmeklikни qatъ kyçly eterge дев војунларьна салқандь“. Pravitelstvanъ вu reşenijasьнда волқанca kolхоз сатывқа vuzuq-zaran волқанлақа ullu-qatъ administrativнј merala вujur-қан вla бирgelej вu tuқum kolхоз сатывқа qarşь кыреş-gen perekupşikle вla, спекулијантла вla кыреşivge kolхоз-culanъ емда кesiқьјьнъ вla çаşақан enci-myлkcyleni keslerin tartarқа çьјарқа керекди.

Kolхоз сатывну тыз вардыгьрқа—kenertirge-өспь-ryrge, емда вақанъ усуз etivge кыресивде—халқы icinde iş вардырмақьлқынъ век ullu мақанасъ варды.

Pravitelstvonu etgen onovu vla kolhozla, kolhozcula emda kesi qyjьnь vla җaҗaҗan enci-mylkcytle vazar vaҗa vla satьv etetile. Bu vьlaj voloҗanьlьqҗa viz vaҗanь ucuz eterge kyreҗivuvьzny toxdatьv qoҗarqamь kerekviz? aҗxajda kerek tyjylvьz. Biz kyreҗirge kerevviz. alaja administrativnьj—merala vla vaҗanь qatь—ucuz vaҗaҗa tyҗyryrge kyreҗirge kerek volmajvьz,—vizni qolubuzda voloҗan vajьlьqlarьvьznь-tutxuclarьvьznь (rьcaglarьvьznь) xajьrlanьdьrьv vla virgelej viz ol vaҗanь ɵsymьny sьltavlarьn җavarqа, ucuzqа aҗlanьdьrьqа vьlaj vla kyreҗirge kerekviz.

Bu vizni tutxuclarьvьz qolubuzda vьla ne zatladьla, qajsьladьla?

Birinci tutxuc (rьcag)—ol qьralnь e/m. produksija xazьrlavni usunde vazar vaҗanь eniҗge qatь-ucuz vaҗaҗa tyҗyryrge vek ullu maҗanashь voloҗan ol qьralnь sentralizovannьj zagotovkalarьn planlarьn tolturmaqlьqdь.

Ekinci tutxuc (rьcag)—1932 җ. VKP(в)-ni Ara komitetini sentjavr plenumu kɵrgьzgenca „kolhozlanь, kolhozculanь emda kesi qyjьnь vla җaҗaҗan enci-mylk-leni satьvqа kɵv tartmaqlьq emda kolhoz satьvni ɵsdyrmeklikdi“.

Spekulijantlanь emda alanь qollarьna ojnavcu-tysuvcy vir qavьn qьral, kooperativ zagotovitelleni (xazьrlaculanь) vazarladan qьsdamaqlьq-tasetmeklik anь vla virgelej vazarqа xar neni da ullu taҗьmaqlьq, vaҗanь ucuz etmeklik ucun kyreҗni vaҗ sredstvosu voladь.

Ucuncy tutxuc (rьcag), tovarovоротnu' kyclь etmeklik emda xar ne җarьlьqа da (җirpotreb) xareketni-xadekni җajьvni-cьqarьvni ullu etmeklik anь vla virca bu zat vla elleni tojundurmaqlьq, (snavzat) etmeklik emda

kolhoz bazarlada çoluquv (vstrecnyj) kolhoz satıvnu tyz çajmaqlıq-quramaqlıq, tyz vardırmaqlıqdı.

Xar nege da ne çarlıyqqa da kerekli xareketni-xadekni көв etmeklik сьoарmaqlıq vorc quru bir çenil promıšlennostnu planı tolтурqanña kiriv qalmajdı. Xar nege da, xar ne çarlıyqqa da kerek volqan xareketni-xadekni көв eterge çajıvda ullu kyreş kerekdi. Xar bir zavod, xar bir fabrik, xar bir predprijatija kesini proizvodstvosundan çaravsuz volub ketgen zatlanı (otxotlanı) bu xareketni-xadekni kesinde çıjıv, qurav eterge, сьoарыqqa kerekdi. Anı kiviк şirpotrebni kesini çolu bla da (kesini proizvodstvosunda) сьoарыqqa көв etivge ul-lu kyc-qarıv salıqqa kerekdi.

Bu işde, bu zatıv usynde vizni çetişimli zatlarıvıv da vardıla. Talaj zavodlada, fabriklede proizvodstıodar atıvıv qalqan zatladan bu xareketni-xadekni сьoарыqqa işlerge utilsexle quralqandıla. Alaj bolsada, proizvodstvonu kesini işlevynde, anı kiviк satıvda da çetişim siz zatla emda tyz etilmegen zatla da vardıla. Көв volmaj „Komsomolskaja pravda“, — „Cervonnaja zmena“ degen belorus gazeti bla birge komsomolnu bu şirpotrev tovarıvı (xareketni-xadekni) esdyryvde komsomolnu nellej bir kyreşgenin (ucastijaşın) bilir usyn, Minskin predprijatijaların tinterge rejv vardırdıla.

Minskij komsomolnu şirpotrebni usyn de kyreşgeninden, çetişimli zatlarıv volu maxdanırsa zatıv çoqudu.

Minskini „Oktjabr“ atıv fabriginde reğdanıv kycı bla vilinnen-tavıloqan kerti za volub aqıv velyrge tıjıvşıvıv: — „oktjabrıv“ organizasijalarıv, sovet satıvnu şirpotreb bla emda kolhozla bla tovaroor

menne көсүрүв век ulla politiceskij ça-
пльс иш etgendile.

„Oktijavr“ atль kijim tigivcy fabrikni LRK-sь—şir-
potrevleni produktaqa avuşduruv emda kesini stolovija-
sьna keltirir usyn hazьrlavcu punktalarьna (zag. punkt)
şirpotrevni ijgendi. Bьla da, çuvurqanlanь etge, çavqa
degenca d. v. k. z. auşdurqandьla.

Асхань çyryvyn (ovorotun) toxtatьv, erlej oqunaq
tovaroovmenne көсген politika, vizni асха siste-
mavьznь emda vajьqьvьznь (ekonomikavьznь) ojoqan,
сасхан, qarьvsuz etgen politika volqanь tolu асьqдь.

Şirpotrevni көв etmeklikge-çajmaq-
льqqa kyreşmeklik, „oktijavr“ atль fabrik-
ni tykencileri etgenca, çuvurqanlanь çav-
qa auşdurqan tykenlege көсмeklik volma-
qanь tolu асьqдь.

Utilsexleni vorclarь, şirpotrevni, em aloqь vurun el-
lilege, kolhozlaqa, kolhozculaqa emda kesi qьjьnь bla
çaşaqan vaşxa encimylkcylege çaravlu хareketni-xadek-
ni vazarqa төкмeklik ань bla virca şaxar bla elni ara-
sьnda tovaroovorotnu keңertmeklikdi.

Şirpotrev tovarнь (хareketni-xadekni) көв сьqarьv-
qa ijivge VKP(в)-ni Ara komitetini sentijavr plenumu
(1932 ç.) век ulla aqь-es vөлgendi. „Aur (tjazөлj) so-
sialist promьşlennostnu ulla өsymy emda sosialist el
mylkny produksijasьnь ulla өsymy—çenil bla, аşarьq
(pişcevoj) promьşlennostnu çenil өsymyne emda şirpot-
revni сьqarьna көв etivuye век ulla maqana vergendi,
Alaj bolsada kesiqьjьnь bla çaşaqanlanь entda kerekli
zatlarьn tolu tavdьralmajdь. Çenil, аşarьq promьşlen-
nostnu emda avur promьşlennostnu da mьndan arь хar
ne çarьльqqada kerekli хareketni-xadekni көв etmeklik,

ullu сьқармақлық ем ullan mylk-politika vorclarьды дев VKP(в)-ni Ara komitetini plenumu ылај tergeјdi*.

Şirpotrebni сьқарьvunu artxa qalqan ыltavu (pricipasь) nedendi? Bu zatnь ыltavu сьnalqьvurun aььv ajt-saq, mylk organizasijala munu ucuz kьrgenden, proizvodstvonu kereklisi caqlь qetişimli-tamamьv quramaqandan-čajmaqandan emda volqan vajьqlarьvьznьv kereklisi caqlь bir хайьrlandьra vilmegenden, сьң artьnda va mestnьj partijnьj, profsoјuz emda sovet organizasijalanь, predpriјatijalanь (qenil aşarьq, aaur promьşlennostlanь, promkooperasijalanь işlerin igige vuvuv ysyn хar kyn-de da kyreş-qazavat amalь volmaj eterge kerek volqanьn igi kereklisi caqlь bir vilmemeklikdendi. Şirpotrebni сьқарьvnu-kьv etivny ysynde artxa qalqanьn, aььvna vardььr ysyn ne zatla etilirge kerek volqanьn, munu ysyn kyreşge, sentijavr plenumnu onovlarьnda reşenijalarьnda aсьq-qьsxa tyz qoruqla-qolla, (programma) vergendi-kьrgyztgendi.

Хar bir komsomol organizasijalanь vorcu-şirpotrebni ullan etmeklik, şaxar vla elni arasьnda smьckanь (vajlavnu-tutxucnu) kyclendirivyde saut (orudie) volqanьn emda munu nellej bir politiceski maqanasь-xajььv volqanьn kygly bilirge emda bu zatda partijanь reşenijalarьn tolturmaqluqqa kygly kyreşmeklikdi. Bu zat quru şirpotrebni proizvodstvosunda işlegen komsomollaqa ajtььv qalmajды, bu zatnь ysynde elde şaxarda da komsomollaqa ajtьladь, хar bir el tyken, хar bir kooperativ şirpotrebni kьv eter qanьna savlaj volqan qarьvnu kysny salьrqa emda potrevitelleni kereklilerin tavdььrqa kyreşirge kerekdile.

Kolxoz satьv em qatь klass kyreşni bir ylyşydy (ucastkasьды), oң opportunist-

leni samatjəkgə tartıvlarǵ emda solculanǵ da administrirovat etivleri kolhoz satıvqa kucly zaran voladıla (tormazit etedile), emda klass çavlanǵ qoluna ojnajdıla, anǵ bla birgelej, kolhozlanǵ, kolhozculanǵ, kesi qıjǵnǵ bla çaşaqaq vaşxa encimylkcyleni suvutadıla, emda işcileni snavzat etivny uradıla.

Xar bir partijası, komsomol, sovet emda kooperativ organizasijalanǵ vorclarǵ, kolhoz satıvnu tamamlıǵsa çajmaqıbq-quramaqıbqıdı.

Bu işni vaşǵıbı (rukovodstvavǵ) ıǵannıǵ adamǵ qoluna tuşerge anǵ qolunda çyırge kerekdi. SSSR-ni Narkomzemi emda Kolхозsentri pravlenijasıǵnı opovı bla (reşenijası bla) satıv işlege xar bir işden da vaşǵna voş volub em igi kolhozculanǵ ajǵıbı kerekdi dev kərgyztılynnen edi. Bu işde ne azda ullu kəllylyk qarıvsuz etgenden sora, kolhoz satıvnu tıjar ucun, ojar ucun kolhoz larjoklaqa, magazinlege bu zatǵnı ojar muratda vaşxa (cuzdıj) elementle kirlikdile. Ma bu zat ucun Narkomzem emda kolхозsentr „kolhoz satıvqa eski satıvculanǵ emda kulaklanǵ ijmezge“ dev, bildiredi (predupredit etedi).

Kolhozla keslerini satıvlarǵnı əsdyrgen bla birgelej, bu çıjıbı (organizovannıj), satıvqa kolhozculanǵ araqa salıbımaqan mylklerinde. emda kesi qıjǵnǵ bla çaşaqaq vaşxa encimylkcyleni da mylklerinden cıbıbı produktanǵ-tartarqa vek ullu kyreşirge kerekdile. Kəv kolhozcula, enci mylkcyleni da, bir-birde keslerini artıbı zatıbıqlarǵnı vazarqa eltiv satılmaı, kesleri varalmaı qalıbı ketedile.

Kolxozlaryň borclarý bu k zyvde har bir kolxozcudary, kesi qyjnyň bla  saqan encimylkcyge produktsyn bazarqada eltiv bazar baqasý bla satýv boluřluq etergedi. Satxanlyqda syqan rasxodlany em kitce baqasý bla kolxoznu pravlenijasý saladý (ustanovit etedi).

Partija emda pravitelstvo kolxoz satývnu ullu  sdyryr usyn talaj bořluqla etgendi (lgotala vstanovit etgendi), ol da respublikanskij emda  erli (mestnyj) naloglany qurutmaqlýq emda kolxozladan, kolxozculadan, kesi qyjnyň bla  saqan enci mylkcyleni bazarda satxan zatlarý usyn asxa řyjvnu qurutmaqlýq d. a. k. k v boluřluqla, lgotla.

Bu zat, bu bořluq (lgota) entda k v rajonlada savlaj kolxozculadary kesiqyjnyň bla  saqan encimylkcyleni varýna da belgili tyjyldy. Har bir partija, komсомol organizasijanyň emalqý burun borcu—(objazannostu) bu bořluqlany (lgotlany) řajmaqlýq belgili—etmeklik emda kolxoz satývnu  syvnyne zaran volurqada kyreřgenle bla kygly qarřý kyreř asxan bla birgelej bu zatny har bir kolxozqada, kolxozculadary emda kesi qyjnyň bla  saqan encimylkcylege bildirmeklik, řajmaqlýqdy.

4. Bazarqada qořaq tovarnyň t gerge emda promkooperasijalany  aňdan iřlerin igige bururoqada-perestroit eterge.

řaxar bla elni arasynda tovarooborotnu kygly etmeklik,  sdyrmeklik emda kolxozlany ariv qurav mylkrısxý tabatýn begimli etmeklikde promkooperasijanyň vek ullu (rolu), maqanasý, sevevi volluqdu emda tıjnyřlydy.

Sovet promkooperasija kesini on çyl işlegen közyvyny çaşavunu icinde vek ullu çetişimliklege çetgendi. Bu saqat közyvde kesini saflarında-kusdarladan kooperirova etgen (çyjğan) 2-3 miln. adam—80% sanajdy. Kusdarny promşlennostnu xareket-xadək produkcijany 90%-tir promkooperasija veredi.

Ань вля бирца promkooperativni produkcijasny көvysyn masterskojla veredile.

Promkooperasija 1932 ç. 6,4 milrd. som vaqashty produkcija verirge kerekdi, neda 1926/27 ç. bergeninden-ese 10 kere көv verlikdi. Promkooperasijany xaly (xarakter) emda işi vek tyrlydy, raznoobraznydy. Ajaq kijim savut (mylkge çarağan), aşarbyq zatla, maşinalaqa zatla işlengenca d. a. k. tyrly-tyrly zatlany etedi-çyqarady. Alaj vly sosializm işlevny-quravnu icinde promkoopcrasijala vek ullu orun aladyla. Alaj bolsada bir-birde munu vizni sosializm işlevyvyzny usynde, ullu zat işlegeni vly volşevik çyruş salyvun emda kesi qyjny vly çaşaqanlany çaşavlarby igige vuruvda maqanasny ucuz көrgenle vardyla.

Promkooperasijany şirpotrev tovarny çyqarbyvda da vek ullu volumu (vozmoznostu), vardy. AK-ni emda SNK SSSR-ni ijulnu 23-de 1932 ç. promkooperasijany usynden etgen begiminde көrgyztedi: „kustpromkooperasijany em ullu eterik-çyqarbyq zaty xar ne çarlybyqqa da çarağan xareket-xadəkdi“. Vyly çyl promkooperasijany savlaj programasy vly şirpotrevni 50% çuvuq vola ese, pravitelstvonu direktivasy vly 1933 ç. alany ulyşleri 70%-deri volurqa kerekdile, any vly birca ellege çaravlu xareketni-xadəkni (tovarny) çyqarbyrqa ullu kycny sallbydy.

Bu art çyllada şirpotrevni ösymy savlaj promkooperasijalany proizvodstvenny işlerinden-ösymynden

artxa qalqandь. Bir qavum xareketni-xadekni tav sьqьv-
arь-ijilivleri da toxdaqandь. Bu ьyl ullu perelom volurqa
nev namecat etilinnendi. Partijanь emda pravitelstvonu
direktivasyна kьre, promkooperasija xar nege da kerekli,
aravlu xareketni-xadekni sьqьarьvnu usynde kesini pro-
zvodstvennьj programasyн kьltyrtgendi, alaj volsada
bu zatnь planьn zadanija vla tolturmaqьqь artxa qaladь.

Bir qavum promslovьj kooperasijala (tigivcyle, ujuq
etivcyle d. v. k.) planlarьn tolturqan zamanda, bir
qavumlarь va vek artxa qaladьla (sьn artxa qalьv varqan
utilni-kesek vusaqнь, işlevcy promьslaladьla),

VKP(в)-ni Ara komitetini sentijavr plenumu kesini
teşenijalarьnda (onovlarьnda) şirpotrev, xareketni-xadekni
sьqьarmaqьqь usynde zadanijanyн tolmaqьnyн em ullu
sьltavu „promkooperasijalanyн mestnьj sьr'-
evoj qarьvlanь (vajьqlanyн-saqlanьan zat-
lanyн) emda şaxarlada ellede da qьral pred-
prijatijaladan atьlqan-sьqьqan vraklanyн ot-
xodlanyн, utilni xazьrlavnu, xajьrlandyrunu
em qarьvsuz vardьrmaqьqdandь“ dev kьr-
gyztedi.

Aнь vla virca plenum, „tovarnь (etgen zatnь) aqacь
(kacestvosu) tamamь tyjyldy alaj vla elge çaravlu xare-
ketni-xadekni sьqьarьrqa, ijerge kereklisi caqlь vir es-
aqьl vьlmejdile“—dev certgendi.

Promkooperasijalanyн işlerinde çetişimsizlikleri em
ullu çetişimsizlikleri bu art kəzyvge derici promkoope-
rasijanyн em vaş (osnovnoj) zvenosu volqan—artelni kesi
vaşьna erkinligi (somostojatelligi) volmaqan emda muru
upravlenniasьna vjurokratla tyşьv işni iesiz (obezlicit)
etgendile. Ara komitetni emda SNK-нь ijulnu 23 etgen
begimi artelni em ullu esine aladь, emda mьna ullu

xadekni bazar vaqa vla satarqa vollarqula. Mestnıj (çerli) organlanı emda sojuzlanı bu xareketge-xadekge vaqa keserge—işleri çoqdu emda munu erkinligi promkooperativleni qolundadı. Alaj bolsada bu zat vaqalanı ucuzqa ajlandırırqa kyreşni vorcların tıjmaqlıq tujyldy; artıqda bek ne qarvnu-kycny da salıv kerekli adam (potrebitel) xareketni-xadekni ne qadar ucuz vaqasla vla alıqına kyreşirge kerekdi. Anı ucunne hazırlannan sıjjonu em ucuz vaqa vla alıqı, proizvodstvo nakladlanı, nakladnoj (salınnan) emda satıv rasxodlanı enişge tuşyırge (snizat) eterge kerek voladı.

Promkooperasijanı işin erge ketyır ucı partijanı, pravitelstvonu da xar bir meroprijatijaları mından arıında xar ne çarlıqı da çoraqan xareketni-xadekni bazarqa tıgylyvyn ulla etmeklikge vurulıvdula. Promkooperasijanı sisteması qallaj bir çenil, igi quralsa allaj bir şipotrebni planı tışında artıqda ösdyrıv, allaj bir da bazarqa emda el kolhoz bazarlaqa tıgylyvy ulla vollarqdu.

Xar bir castnikni, spekuljantnı-kustar promışlenpostlanı produksijaların satıv alıvcı arış-berişileni tamırları vla qururqa emda promkooperativleni bir-bir zvenolarında spekuljasijanı vardırqanlaqa qarşı ulla kyreşmeklikge AK-ni emda SNK-ni vegimi tolu vorc saladı. Komsomol emda „çenil kavaleriya“ bu zatnı vsunde ulla iş eterge, volışırqa vollarqula emda kereklidile, vorcludula.

Kustar promışlanı talajı elledile. Alanı talajı produksijasından berirge qolundan kelgenden ese, kım az veredile. Talaj çeriledı, çerinde cıncıca, ıylanı proizvodstvoların ösdyrallıq volqanlaj, ösdyrmej ignorirovat etedile.

Промьслаланы өсдырмекликни қуру харекет-хадек
продуксияны сьқарқандан соға да хажьрларь вадь. Бу
промьсланы колхозланы қурадь, мылк-гьсхь чаны вл
вегимли етмекликде емда елени социалист реконструктиро
ват етінде век ullan хажьр мақанасы-себеві (ролу) вол
луқду. Тутуш коллектив болқан районлада промкооперасия
аланы ішлерини—усындан СССР-ни Совнаркомуну июль 26-да
етген вегиминде бу түвде айтълық вольмуну вегитеди.
Ел мылк аз орун алақан промьсел ваş болқан кустар
районлада, промкооперасияны системасына кирген,—
кеслери сьжув кирген вл промьслосельскохозияжствены
артел (промколхозла) қурадыла, кустарпромьсел ullan орун
алмақан, алај вольсада харекет-хадек продукция берген.
черледе-случайлада кустарлада ичинде кленлей қалы в/м
артел қурады. Промьсел ел мылкге вольшув чамалан-
ремонт дегенча вьлај затланы етв тура есе промкоопе-
ратив артел вьлај черде сьжылмай,—қалыра вольлуқду аны
вл вольса колхозчула мына самостоятелни бригадала ажыв
қојарқа вольлуқдула. Колхозланы ичинде промьсланы өсдыр-
мекликни, колхозланы организасиюно-хожаиственныј кыс-
лендиривге век ullan хажьр мақанасы вадь.

Қырал мылкны өсдырувну усунде промкооперасияны
бу хажьрларьна-себевлерине қарамай, мыну өсдырувну
усунде орпартунистлени чанындан мыну бу мақаналары
енишеге урқанларьна түбевиз, аны кивик артелни өсдыру
чанына местныј организасиялада кереклиси сақлы воль
лушмайдыла, ес—ақы вольмејдиль. ВКР(в)-ни Ара комите-
тини сентиявр пленумунда етилген оновла вл бу туқум
ішлени арты қурутуро керекди. Plenum: „Савлај пар-
тия, комсомол, профсоюз совет организасияла емда промкооперасияла кең хажьрлан-
дырылған затланы (пред. ширпотреб) өсдыр-

meklikge butyn bolqan kysny-qarvny salv ullu volufluq etigiz"—dev vujurqandv.

5. Partija emda Komsomol organizasija ala brinci saflada.

Kolhoz satvnu otdyrmeklik vorclanv (zadacalarvny) usynde partija emda komsomol organizasijalaqa qallaj bir ovijazannostla salvnanv acvqdv. Sovet kulturnvj satvnu prinsipin izvrařat etgenlege (tersjtgenlege) qarřc v kyreşni qatv eterge, kolhoz satvnu řyarqa, qurarqa emda anv ajaq usyne salvraqa, anv vla birca kolhoz bazarlada, organizovannvj satar muratda-vaqalv tovarnv (xareketni-xadekni) řyarqa birleřdirge kyreş, kolhoz-partilacejkanav vorclarvdv emda vu zatxa kyreşni kesi allvna (samatok vla) vardvřraqa kyreşgen on oporunistleni kolhozpartijacejkala kyclu ururqa kerekdile. Qvral zagotovkalanv svn alv vurun zamanvnda tolvsv vla tolturmaqlvq-kolhoz satvnu otdyrmeklikge ullu maqanasv-volqanv partija emda komsomol jacejkala, kolhozcu emda kesiqvřv vla řařaqaqan enci-elli mylkcylege kyclu keq ajtv anvlatvraqa, sindirirge tolu vorcludula.

Sosializm işlevny xar bir řerinde (ucastogunda) partijanv em aktivnvj pomořnigi voluv kelgen komsomol, vu řerinde-vu işde da partijanv em igi řřanvnyj pomořnigi volqanv kergyzurge-bildirirge kerekdi emda vorcludu.

Kolhoz satvnu prakticeskij (işde) řvjqmaqlvq-quramaqlvq emda vu zatnv usynde komsomolnu ucastijasv qalaj volqa kerekdi? Svnan allv vurun, kvzyvu vla toxdavsvuz kolhozlanv, kolhozculanv emda enci mylkcyleni bazarlaqa varmaqlvqlarvnx toxdatmamaqlvqdv. Sovet

sojuzny bir talaj rajonlarında bir-eki kere bazarğa neda çarmalyqqa varǵv igi satǵv-alyv etiv qajtxandan sorı ekinci bu rajonda iş mǵndan arǵsǵna kesi allyna varǵv degen kǵlde çerli (mestnǵj) organizasijala kolhoz satǵvnu andan arǵsǵna ǵsymyn tǵjǵv qojqandyła. Bu satǵvnu ol çetisimli işin (uspexin) zakrepit eter çanyndana iş et megendile. Kolhoz emda şaxar komsomol jacejkala, kolhozculanǵ tajmazdan-kǵzyvy vla Sovetle bazarlarǵna çyrytyrge insijator (vaşçsǵ alsǵ çjucusı, quravcusı) volqǵa kelrekdile.

Анǵ ысун kolhozculanǵ şaxar bazarǵa tajmazdan-kǵzyvy vla varǵvlarǵna çymav volqǵan, alaǵa qǵjǵllǵq bergen zatlanǵ çymavlanǵ keterivny, tas etivny ыsynde bu işde prakticeski ucastija eterge kerekdile: sǵz ысун, produksijalarǵn bazarǵa eltirge sovut (tara), transport d. a. k. z.

Alaj bolsada kolhozla emda kolhozcula bazarǵa kelgenden sorada komsomolnu em aktivnǵj ucastijasǵ kerek volqǵan qǵjǵnǵlaǵa tybejdile. Bu saǵatda ullu promǵşlennǵj sentrlada çanǵ kolhoz bazarlanǵ acadǵyla. Bu bazarla bir-bir çerlede asǵq avba-asǵq voş çerlede asǵladǵyla. Bu çerleni kelgen kolhozcula emda enci mylkcyyle çerde kyn-neda çanur tyvynde qalǵv satǵv etmezca igi tuqum ariv mekamla işler ысун ullu qǵjǵn-kyc izlejdı. Igi işlenen-çaraşxan bazar, kolhozculanǵ bazarǵa tartuda, emda satǵvnu kyçly etgen vla birca satǵvnu tajmazdan Sovetle kulturǵnǵj satǵvǵa ajlandǵrmaqǵlyqqa em ullu sebev volqǵanǵn biliv, komsomolla bu işgede amaly volmaj kontrol volqǵa kerekdile.

Kolhoz bazarlanǵ çarǵlyǵ çanǵ vla ǵrgge kǵtyruny-ajaq ыsyne salǵvnu ыsynde komsomol

да вутында ullan борс салнады. Шахарлада колхоз базарла, елден келген колхозчулань емда енци мулкчулени келив қуру товарларын сатхан чег волув қалмайн, ань вла бирча врасладан, малврасладан, агрономладан волушлуқ алывси, алань көгызтгенери (Sevetleri) вла керекли оқуроқа чаравлу китавла алывси, газет оқуци емда закон (juridiceskij) мулк ғысьхь (хожаиственный) чань влада үренен-чегерери волоқа керекди. Бу затла вла колхоз базарнь керексиз етмегеден санра, колхозчулань, енци мулкчулени, колхоз базарнь контрeволюционный агитасияда орун етерге хар заманда да хазыр волув турқан кулаклян, спекулижантлян дақьда қалқан ваьха қараңь элементлени влїјанијайарьна, тувлерине туьшугув қојарьқвьз.

Колхоз базарлада сая ичген чегерле, қьзыл уголокла, китавла сатылған оқуқан чегерле, врасевный, juridiceskij емда агротехническij консултасияла, кино передвизкала д. а. к. қуравда, чьјьда комсомол организасияла волушлуқ етерге керекдиль, Комсомолқа вулајда ullan ишле вардыла. Комсомол организасиянь колхоз базарда шeflekleri, Комсомолну хар бир ишнде да белгилли волоқа чарьроқа, сың ал бурун еин ваь волувда колхоз базарлянь културно-вьтовой чань вла игиге буруроқа керекдиль.

Бир-бир чегерледе комсомол бу ишни усында ишле шегир (interesный) орыт бергенди. Көв волмај Одес овластнь Ничевскij деген районнда биринци комсомол колхоз базар (комсомольский колхозный базар) волқанеди. Агитироват етер—емда колхоз базарнь чьјароқа қурароқа дев район комсомол организасия төгереке елге бригада ијди. Ничевскij районну пред-

prijatijalarında işləgen komsomolla keslerini kyçleri— qarəvlətlə və kolxozçulara satar usyn xar ne çarəllərdə da kerekli bolğan tovarnə, anə kivik, vazıranda, girledə hazırlanədə, komsomolla tykenlede, şaj icgen çerlede vazarda xalqnə icinde kulturnə (çarəqlə) işlə vardi rəylə. Kolxoz bazarnə keñertivde (razvertvovat etivde), çəjudə quravda komsomolla partijağa voluşmaqlə və birçə işde ne etəlləqlərnə, İlicevskede komsomol bazar avva aseq-aseq volub kəgyztdy. Komsomol jacejkala çanə kolxozla keslerini artəq zatlarə (izlişkalərnə) kolxoz bazarlada satəvnu usynen ne onovla (meroprijatijala) etgenlerini „kursunda“— („oqunda“) volub qarərdə kerekli tyjldyle.

Kolxoz komsomol jacekalanə da—kolxozlarda satəv işni çyrytmeklikge em igi komsomol lanə—kolxozçulanə vermeklik em vek kerekli (vaznə) rosetnə borclarə, zadacalarə. Komsomolçulanə al virunda kolxoz satərdə eski (bəvşi) satəvçulanə satəvçula-aləvçula emda kulakla kirmezine kyreşirgə kerekdile. Satəv işlege azyqlan komsomollağa, spesi alnə kursla aseq alanə scetovodstvağa yretiv ne çanə vlada voluşurğa, komsomol jacejka tolu borcludu.

Komsomol jacejka xar bir kynde işinədə da vi em vaznə ucastkağa aqlə-esi (vnimanijasə) vəlynurğə kerekdi. Kolxozlarda birer tənə ucastkada (çerdə) işləgen komsomollanə, kəzy-kəzyv və komsomol jacekalanə sovraniyalarında (çəylələrində) vyrolarənzə zaser danijalarənda, alanə dokladlarəna ne işlə etgenlerine tənəylə tururğa kerekdile.

Kolxoz satəvnu əsdyrmeklikde keñertmeklikdə satəvnu ariv, aşxə tuqum çəjarğa, em produktanə

*) Predpriatija dev—fabriklege, zavotlağa d. a. k. zatlağa, işetilinə çerlege azybnə.

адаһы (качествоһы) иги етмекликге емда вадаһы исуз етвде д. в. к. колхоз сатыну өсдүрүвнү усында комсомол жаякала социалист еришү методну кычлы кең бардырға (применить) етерге керекдле.

Талај комсомол организасияла етнда Совет сатылань хаяһы мадаһы (значенияһы) емда кооперасиялань ғолларан енисге көредле (не доценивают) Сатыну-алыну (торговляһы) емда кооперасиялань снавзат етмеклик сорулань (вопрослань) усында бир қавум комсомоллань волумларань (настроенияһы) комсомолну ара комитетини секретарь Қосарев чолдаһ, ВЛКСМ-ни VII-сү вүтев сојуз конференсияһында тыз волумлаһындь (охарактеризоват етгенди).

„Бизде, дегенди ол,—снавзат етв (төјүндүрү) вo-просну усында век көв четишисиз—мизамсыз затларһыз бардыла; алај bolsада бу четишисиз, мизамсыз затлаға комсомоллада бир тырлы, бир қараһдыла: муну вла бу зат кертү иш волув аһтыльв қалады. Сен бу четишисизлени, мизамсызлань биле турқанлај ылань тас етер чанындан, кыреһмеһсен емда вүзатһ тас етмеһсен, сен кесид бу четишисизлени, мизамсызлықлань бардырасан дөв вoпросну ма вулај салға керекди.

Бу областһ (бу затһ) усында комсомолну аһында қаллај ворда турдыла? Сатырға үренирге керекди. Ишчилени чашавларында „уақ“ затла үсүн кыреһирге керекди: ишчилени столөвјаға, барқан заманда көзүну (оцредни) қурутмақһыға, турқан-чашаған чөрлерин кирсиз етмекликге, киноға сүрүтүге д. в. к. культурһы „уақ-кесек“ культурһы затла комсомолну хар кынде есинде волға керекди.

Көбле, кооперасиялада, ларжоклада, столөвјялада кеслени ишлерин „уақ-китче“ иһге санаһдыла; емда бу иһни усында сеһеһиргеда үяладдыла. Социалист қыралһ

icinde xar bir igi etilinen iş, tyzlyk,—ariv emda çigerlik işdi. Ань усун Sovet qьralнь icinde kesiqьjьнь bla çaşaьanlanь, „çaşavlarьn igige bururqа sovetsanьnda volumnu igige bururqа muratda etilinen, uvlanan—xar bir tuqum işda pocetньj (сьjьль) işdi. Ma bu çerde biz ajьtьrqa kerek volabьz—bizni icibizde, biz komsomollar entdasьnda da kooperasijada, stolovijalada işlegen quluq-culaqа, ucitellege (usdazlaqа) tav doktorlaqаda igi qaramajьz. Bu qaramaqьq, bu iş tyz tyjyldy. Igi çoldaşlanь, igi satьvculanь, vizni igi uvçrşisalarьvьznь, xalq aşaьan çerde (stolovijalada) igi aş verivcyleni—igi qulluq etgenleni öрге ketyryrge kerekbiz; emda alanь igilerin primirovat eterge alanь usynden gazetge çazarqа, emdanь bla birca işci klassнь icinde-arasьnda vьlanь avtoritetlerin ketyryrge kerekdi“.

Ajhajda komsomol kolhoz satьvnu kenertivde-өsdyryvde emda xar ne çarьllьqqada kerek volqan xareketni-xadekni (tovarnь) сьqarьvda, çajьvda d. a. k. zatlanь usynde partijanь көgryzgenin çaşavda vardьrьr усун xar kynden-kyne көvden-kөv işlejdi-ucastvovat etedi alaj bolsa da bu ucastija-işlev entda uzaq-uzun qavьl, çetişimli tyjyldy.

Kolhoz satьvnu çьjьvda-quravda şaxar komsomol organizasijalada alda—vaşсьlьq eterge, sebev volqа kerekdile.

Ol demeklik nedi? Ol demeklik, qoşaq promtovar bla satьvnu-alьvnu өsdyryvde emda xar ne çarьllьqqada çaraqan tovarнь сьqarьvda birinci-сьn aloqа inisiativalarьn, көrgyztmeklik, prajavit etmeklikdi. Xar bir fabrikde, zavod da, kustar-po-promьslovьj artellede volqan komsomol jacejka pro-

izvodstvodaп çaravsuz atььь qalqan (otxodlanь) хажь-landьььььь, tavarqа kyreşirge kerekdile.

Predprijatijalada utilsexle-busaqatda quralьь, ɵsyv tevregendile. Bu zat, bu iş kesini çolunda ɵsymunde көв tyрly-tyрly сығнавлаqа çoluqadь. Predprijatijalada avur industrijanь (tjazelьj industrijanь) хozjajstvennikleri хar ne çarььььььqada çaraqan tovarнь, ijuni çajьvнu хажььь, maqanacььь enişge uradьь, ucuz көredile (znamenijasььь doosenivat etmejdile).

Işde utilsexleni çьjmaqььььqа-quramaqа az aqь-es vɵlyv qarajdьь. Aнь bla birca aнь severi bla tyрly-tyрly proizvodstvolada хalqа (massaqа) çararlay хareket-xadек etivge çararlay vaqalь zatla-otxodla sraf volub ketedile. Bu çerde acьь tyjylmьdy, predprijatijalada volqan komsomol organizasijalanь emda bireм-bireм komsomollanь allarььььda хar ne çarььььььqada çaraqan (şirpotrevni) ysynde bu zatнь ysynde, aлььььda qallaj vorclarь volqanь?

Amalsьz kerekdi bu işni ysynde çaньz inisiativasь, talaşmaqьььь (zelanijasь) emda qaçььqmaj kyreşmekligi.

Komsomol jacejkala хar ne çarььььььqada çaraqan tovarнь сығарmaqььььqа qalaj-alaj bolsa da dev kyreşirge kerek volmajdь, kerekdi kyreşirge tovarнь çaravlusun, ijerge aqacььь igi etivge.

Busaqatda em bek kyreşmeklik emda ol tovarнь elge çaravlu, aqacь ulla, igi emda kesini vaqasьь ucuz etergedile.

Predprijatijala, kijgenleni, aşaqanlanь icgenleni (potrevitelleni) kerekli zatlarьььь bek qarььvsuz biledile (qarььvsuz izucat etedile) Bu хьjsavdan, komsomol jacejkala potrebitelni kereklinin bilivny izucat etivny ysynde etiv-су-сығарьььь (производящий) emda satьььь (торгую-

ший) organizasijalarda volusmaqlıqqa kelge kerekdile, emda kolhozlarda varıv, — potrevitel — bla etiv sunu-sı qarav sunu bir-birine tuvetiv potrevitelni kerekisin (спрос) bilirge kerekdi.

Komsomol jacekala promfinplanna emda veşçılıq-
nı 4 ıyda toltururqa kyreşgen işlerinde tuşgen ıy-
dan vazıal tyrlı-tyrlı xalq arasında isni formaların
xajırlandıyırqa kerekdile.

Tovarnı quru sı qaradandan — ijgen-
den sora da anı kereklige (potrevitel-
ge) biliv, elte—setdire bilirge kerekdi.
Vyılyı ıy ıy sunu kvartalında¹⁾ vytyıy ıy kvartal-
larından ese elge eki, eki keredenda artıq tovar iji-
ledi. Tovarnı elge ıenil ilynu-qymıdatıvqa emda to-
varların promşlennostlada ıatıvlar ıy qatı kyreşni
ysunden partıyanı Ara knımeti enci (spesialnıj) onovla—
ukazanijala bergendi.

Tovarnı ijude-qymıdatıvda, ıyrytyvde entda talaj
vyokratıyqla, volokitle emda vaş avurtıxan zatla işde
(praktikada) ıyryjdıle—vardıla. Talaj oblastlada emda
krajlada, tovarnı predprijatıjaladan promşlennostların
satıv-alıv etgen vaşların iju emda andan rajon arala-
rında kooperativ vazlaqa, el kooperativlege iju aıyq
qavı varmajdı. Entda alqınca elge sanalqan tovarnı,
saxarda satıv, tovarların scetsuz iju emda sojuztransnı
skladlarında, temir ıolda tıy d. v. k. vullaj tuqum
ıetisimsiz zatla ıyrydyle.

Fabrikleni skladlarından tovarnı
ıyklev aşırvnı-ijunı kesini qaravıl-
lıqına (navlydenıjasına) almaqan fab-

¹⁾ Kvartal dev uc ajqa ajıladı.

abriklede emda zavodlada, allaj komsomol jacejka volqa volmaz.

Transportda, tovarny qalaj cyklenenleri aşyrdanlaryn, çoldan tyjdanlaryn vla tyjmadanlaryn emda tovarny qalaj satyv alqanlaryn d. v. k. zatlanь sьncьslamaqan, vьlaqa qaravul volmaqan komsomol jacejka volqa volmaz. Qьsxa söz vla ajtyrqa, partiya emda pravitel'sva elge dev ajyrdan ullu tovar (xareket-xadek) kysny-qaryvny potrebitelge (kereklige) em vek çenil emda çetişimli, (ekonomno) varlyqьna qaravul volqa, sьncьslarqa komsomol jacejkala vorcludula.

Fabriklede, zavodlada, ZRK-da komsomol jacejkala samozagotovkany çyjuqa-qurarqa em ullu kyelerin-qaryvlyaryn alcyblyaryn-vaşcyblyaryn (inisiativalaryn) salyrdqa kerekdile. Şaxar bazarlada optovyj zagotovka qururqa kyreşgen umut etgen kooperasijala vla amaly volmaj kyreşirge kerekdi. Samozagotovka el punkt dalany em teren çerlerinde varyrdqa kerekdi. El punktdalany em teren-qalyn çerlerinde samozagotovkany çyjar-vardygyr usyn komsomol jacejkala em igi komso-mollaryn ajyrvь ijerge kerekdile.

Şaxar komsomol kesini iş formalary-metodlaryn vla da kolhoz satyvny kenertivde ullu etivde el komsomol organizasijalaqa, kolhozlaqa emda kesi qьjnyn vla çaşaqan enci mylkcylegeda xar ne tyrly çanyn vla da ullu voluşluq kergyzytyrge kerekdi.

Sovet satyv-alv tojundyрмаqlыq vorqoslany vьlany „kitce-kesek“ zatxa, sanarqa kerek volmajdy! Kolhoz

satъv-alъv ucastoknu, komsomolnu bytev işinde da em bek birinci otvetstvennъj emda komsomol jacejkalany birinci kёzyv vorcu eterge kerekdi.

Kolxoz satъvnu işin, komsomol organizasijalany em sълъ em vaqalъ tyz emda çiger-çigitişleri eter-ycun amalъ volmaj kyreşirge kerekdi.

Kontrol soru vla.

Brinci vaşxa.

1. İşci klassny snavzenijasъn igige burmaqъq vorcu, sosializm işlevny vorclarъny em bek vaş, kerekli vorcu nek voladъ?

2. Mъndan arъsъnda kesi qълъny vla çaşaqanlany materijalny, kulturny çany vla da, vaşxa tyrlы-tamrъ vla igige burur ycun vizni uslovijavъz varmъdъ?

3. Kesiqълъny vla çaşaqanlany snavzat etivny çetişimsizlikleri emda vizni ёsyv kelgen volumlu zatlarъvъzny хайrlandъra bilmemeklikni sълtovu (pricinasъ) nedendi?

4. Tovaroovorotnu ёsdyryvny usynde kooperasijany qallaj çanълъclarъ volqandъ?

5. VKP(B)ni AK, Sovnarkomnu emda sentrsojuznu da majny 12-de 1931 ç. istoriceskij ovroscenijalarъ qallaj tuqum işle programmala salqandъ?

6. Satъvnu bustqatda ёsym-bazasъ alqъn, пер-ни kёzyvynde bazadan vaşxalъqъ qalajdъ?

7. „Kim, kimni?“ degen voprosnu şaxarda elde da art al volmaj sosijalizmaqъa хайrqa, kapitalizmaqъa qarşъ reşen volyv voşalqandъ degenni maqanasъ nedi?

Ekinci vaşxa.

1. Partijanь emda provitelstvonu myrzev hazьrlavnu, myrzev bla satьv etmeklikni emda mal hazьrlav bla et satьvnu ysunden onovu reşenijasь kolhoz satьvnu oşduyrь ucun ne tuqum uslovijala veredi?

2. Myrzevnu emda mal hazьrlavnu planь kolhozla-
qа emda vaşxa enci çarль-ortalьq mylkcylege vьjьl—vьl-
tьrнь qatьnda qallaj bir qьsxartьlqandь?

3. Qьralнь sentralizovannьj zagotovkasьнь planь
tolturmaqlьq sovhozlanь, kolhozlanь vinci vorclarь nek
voladь?

4. Busaqat kəzyvde e/m. artel kolhozlanь vinci-voş
formasь nek voladь?

5. Kolhozlanь proizvodstvennьj kygly etivde, kol-
hoz satьv kygly tutxucu (rьsagь) nek voladь?

6. Kolhoz satьvdan cьqqaп хайьr qajьr varadь?

7. Kolhoz satьvdan cьqqaп хайьrdan yleşinnegen
kapitalqа qallaj bir prosentini cьqparadьla emda iş kynle-
ge nellej bir procenti varadь?

Ucuncu vaşxa.

1. Kolhoz satьvqа kulakla nek kygly qarşь varadьla?

2. Oң opportunistle *kulaklaqа ne bla voluşadьla
emda bu zat işde (praktikada) nege çetdiredi?

3. Klass çavlaqа „sol“ opportunistle ne bla voluşa-
dьla emda vьlanь politikalarьndan praktikalarьndan da
kim qavadь, kim хайьrlanadь?

4. Arьş-verişcile spekuljantla bla qalaj kyreşirge ke-
rekdi?

5. Kolhozla, kolhozcula, emda kesi qьjьнь bla ça-
şeqan enci mylkcyale vazarda qallaj vaqа bla satьv etedile?

6. Вақань ucuz eterge qalaj kyreşirge kerekdi?

7. Satьvnu kolhozla bla xareket-xadek auşuduruvoqа
вигив qojarqа nek volmajdь?

8. Kolhozlaqа, kolhozculaqа emda kesi qьjьnь bla
çaşaqan encimylkcylege satьvnu usynde ne tuqum voş-
luqlа (lgotala) verilgendile?

9. Kolhoz satьvoqа eski kulaklanь, varişnikleni (spe-
kuljantlanь ijerge nek çaramajdь?

10. Başxa enci mylkcy çarьlanь, ortalьqlanь pro-
duksijalarьn kolhoz çьjьlqan (organizovannьj) satьvoqа
tartmaqlьqda kolhozla ne bla voluşurqа kerekdile?

Tөrtynсy vaşxa.

1. Şirpotrev xareket-xadek bla çoluquv satьvnu өs-
dyrmeklikde promkooperasijanь ne хажьгь vardь?

2. 1932 ç. promkooperasija qallaj bir produksija
berirge kerekdi?

3. Promьslovьj sistemань bir zvenosu volqan ar-
telni usynden provitelstva ne onov etgendi?

4. Promkolhoz ne zatdь, ne va kolhozlanь proiz-
vodstva çanь bla kyçly etiyvde emda kolhoz satьvnu
osdyryvde ne хажьгь vardь?

Beşinci vaşxa.

1. Kolhoz satьvoqа vaşсььq-alcсььq etivde part-ja-
cejkalaqа qallaj vorçla salьnadь?

2. Kolhoz satьvnu өsdyrmeklikni usynde komsomolnu nellej bir rolu vulluqdu?

3. Kolhoz satьvnu өsdyrmeklikni usynde şaxarсь
komsomolla, elci komsomollaqа qallaj voluşluqlа eterge
kerekdile?

4. Spavzenijany, satyvnu emda kooperasijany işlerini (voproslargny) usynde bir qavum komsomollany nas-troenijalargndan Kosarev çold. qalaj ajtxandy?

5. Isceleni çaşav xallargnda kerekli volqan „uaq“ zatlaqa tursunmamaqlıqny artyn uzerge“ degen lozungnu işde—çaşavqa vardırgıqa demekden maqana nedi?

6. Fabriklede, zavodlada komsomol jacejkala util sexni çyjvnu emda şirpotrevni cıqarğvda qallaj bir rol-lary vollarıdu?

7. Elci kerekcilege xareketni-xadekni çenil ijer uc-yn-atar ucyn ne kerekdi?

Ne zatlanь oqurqa kerekdi.

1. Kolhozlanь quralıv, mylk-ğyxь çany bla vegim-li etivny usyn den VKP(B)-ni Ara komitetini fevralny 4-de 1932 ç. etgen vegimi?

2. AK-ni emda SSSR-ni Sovnarkomunu 1932 ç. myrzeden, myrzev xazırlavnu, emda kolhoz satyvnu ösdürmeklikni usyn den etgen vegimi.

3. AK-ni emda SSSR-ni Sovnarkomunu mal xazırlavnu planıny emda kolhozla, kolhozcula kesi qyjny bla çaşaqan ellileni et bla satyv etmekliklerini usyn den etgen vegimleri.

4. AK-ni emda SSSR-ni Sovnarkomunu kolhozlanь kolhozculanь emda kesi qyjny bla çaşaqan enci mylk-cyleni satyv etmekliklerini usyn den etgen vegimi.

5. V. N o d e l. Kolhoz satyvnu usyn den. Partizdat 1932 ç.

6. A. L v o v, A N u r i n o v kolhoz satyvnu qyxza zamanda ösdürge, selkolhozgiz, 1932 ç. v. 25 kor.

7. Ja. A. J a k o v l e v. Kolhozlanь organizasijonno-xoziaistvennyj kyçly etmeklikni emda kolhoz satyvnu

- əsdürmeklikni usynden, selkolxozgiz, 1932 ç., в 40 k.
8. Bytev Ukrainapartkonferensijada Molotov ç. səzy (reci).
9. Bytev Ukrajnpartkonferensijada Kaganovic çold. səzy (reci)
10. AK-ль emda SSSR-ni Sovnarkomunu promkooperasijalanь perestroit etmeklikni usynden vegimi.
11. SSSR-ni 1932 ç. taşuvul (ивогоспъj) kampaniань usynden etgen vegimi.
12. VKP(Б)-ni AK-ni sentijavr plenumunu vegimi.
13. МК. emda Mгk—plenumunda 1931 ç. Kaganovic çold. dokladь.

S o z v a ş l a .

Uşaq neni usyndendi.

1. Tovarоovorotnu ullu əsdürmeklik—sоsializm işlevny em vaş vorcudu 3
2. Kolxoz satъv—kolxozlanь proizvodstvennъj çanь vla kycly etmeklikde tutxucudu—гъсagъдъ 9
3. Opportunist izvraşcenijalaqa (tersejtgenleге) qarşсь varmaqъq—kulaklaqa, spckulijantlaqa qarşсь varmaqъqдъ 15
4. Bazarqa qоşaq tovarnь tegerge emda promkooperasijalanь çanьdan işlerin igige vururqa-pere-stroit eterge 25
5. Partija emda komsomol organizasijala vi-rinci caflada 31

Ответ. редактор
О. Урусов.

Изд. № 31

За технич. редактора
А. Л. Уртенов.

Сд. в наб. 7/V-33 г. Под. в печ. 20 V-33 г. Статфор. Б6—125x176.

Кисловодск, Типография Кароблнаиздата.

Горлито № 475. Зак. № 902. об'ем 1,375 п л. × зн. 80,784 Тир. 1000